

Wójcik, Zbigniew

Pięćdziesięciolecie śmierci Władysława Pawlicy

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/3, 672-673

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zorganizowała tę sesję stwarzając możliwości porozumienia przedstawicielom różnych dyscyplin naukowych i dając impuls do dalszych badań.

cd.

PIĘCDZIESIĘCIOLECIE ŚMIERCI WŁADYSŁAWA PAWLICY

Na wspólnym zebraniu naukowym Zespołu Historii Nauk Geologicznych Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego uczczono w Krakowie w dniu 12 stycznia 1970 r. pięćdziesiątą rocznicę śmierci Władysława Pawlicy (1886—1919), znanego polskiego petrografa i badacza skał tatrzańskich.

Przedstawiono trzy referaty. Prof. A. Gaweł omówił badania Pawlicy nad skałami krystalicznymi i minerałami tatrzańskimi na tle prac F. Kreuzera i J. Morozewicza. Prof. S. Jaskólski poddał szczegółowej analizie osiągnięcia Pawlicy w zakresie badania skał metamorficznych i osadowych, a także wyniki jego pracy dydaktycznej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wreszcie prof. W. Goetel scharakteryzował poznaną działalność Pawlicy (Towarzystwo Tatrzańskie, Komitet do Spraw Polskich Kresów Południowych, Akademicki Związek Sportowy) wspominając odbywane z Pawlicą wycieczki w Tatry i inne góry karpackie. Wszyscy referenci znali osobiście Pawlicę, profesorowie Gaweł i Jaskólski byli jego uczniami, a prof. Coetel przyjacielem, referaty miały więc wiele cech wspomnień osobistych.

W naukach geologicznych, zwłaszcza w XX w., postęp jest tak szybki, że poszczególne prace dezaktualizują się już po kilku latach. Wyjątkiem jest dorobek naukowy Władysława Pawlicy. Pracował on naukowo niepełne 10 lat, wykonując samotnie żmudne analizy chemiczne i mikroskopowe i pozostawił po sobie 7 publikacji, które do dnia dzisiejszego uchodzą za wzór warsztatu naukowego. Podziwiana jest w nich sumiennosc badań materiału faktycznego i zdolność wyciągania wniosków przy uwzględnianiu faktów trudno dostrzegalnych. Pierwsza z nich ukazała się w 1912 r. a ostatnia, już po śmierci autora, w 1920 r. Poza pracą ostatnią poświęconą analizie rud żelaza pod Starachowicami, inne związane są z Tatrami.

Władysław Pawlica był synem chłopca z Poronina. Jakkolwiek jego rodzice byli ludźmi zamożnymi, szkołę średnią w Krakowie, a następni Uniwersytet Jagielloński ukończył o własnych siłach. To podkopało jego zdrowie. Powołany, jeszcze na studiach, na stanowisko demonstratora w Katedrze Mineralogii prof. J. Morozewicza, pełnił tę funkcję do 1918 r. W 1913 r. obronił doktorat na podstawie rozprawy *Pegmatyty Tatr i ich stosunki magmatyczne*. Dwa lata później opublikował pracę *Północna wyspa krystaliczna w Tatrach*, za którą otrzymał nagrodę Polskiej Akademii Umiejętności im. J. Majera. W 1918 r. opublikował *Garłuchowskie skały wapienno-krzemionkowe*. Już wtedy miał w swoim dorobku dwie inne prace mineralogiczne: o gedrycie i prenicie w Tatrach (1914 i 1916).

Obok tych prac, będących wynikiem głównie badań terenowych, Pawlica napisał rozprawę *O złożach mineralnych granitu tatrzańskiego*, opartą na analizie dotychczasowej literatury i skonfrontowaną w terenie, który znał doskonale i często fotografował¹. Stanowić miała ona część studium poświęconego tatrzańskim złożom mineralnym. Dalszej części poświęconej analizie miejsc i surowców dawniej eksploatowanych w Tatrach nie zdołał jednak już napisać².

Pomimo osiągnięć naukowych i wielu wyróżnień, w Katedrze Morozewicza, Pawlica zajmował najniższe stanowisko. Zła sytuacja materialna była przyczyną stałego pogarszania się stanu jego zdrowia i rozwoju gruźlicy.

¹ Por. wydany przez W. Goetla w 1929 r. album *W górach. Ku pamięci Władysława Pawlicy*. Kraków.

² Na podstawie wypowiedzi prof. Jaskólskiego.

Po odzyskaniu w 1918 r. niepodległości 32 letniemu uczonemu zaproponowano katedry na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i na Uniwersytecie w Poznaniu. Także Akademia Górnicza w Krakowie miała nadzieję pozyskania go dla siebie w charakterze wykładowcy. Musiał jednak poddać się operacji, po której zmarł w dniu 20 grudnia 1919 r.

Referaty wygłoszone na zebraniu, a także wypowiedzi w dyskusji dotyczyły wielu spraw bezpośrednio związanych z trwałymi wartościami prac petrograficznych Pawlicy. Mówił zwłaszcza o tym dr J. Burchart z Zakładu Nauk Geologicznych PAN.

Po 50 latach od opublikowania przez Pawlicę pracy o skałach krystalicznych okolic Kasprowego Wierchu dr Burchart powtórzył badania na tym terenie. Dysponując nowoczesnym sprzętem, o jakim nie mógł nawet marzyć Pawlica, stwierdził on, że nowe badania nie wniosły nic istotnego do dawnego opracowania. Dr Burchart stwierdził również, że Pawlica był prekursorem petrografii skał krystalicznych, dziedziny która wypracowywała sobie metody badawcze w ostatnich 50 latach. Jak się okazuje podstawy metodyczne tej nauki Pawlica opanował samodzielnie.

Trwałe osiągnięcia Pawlicy w zakresie petrografii, przerwane przedwczesną śmiercią, skłaniają do refleksji. Trudno dziś zrozumieć ówczesnych jego przełożonych, którzy długo nie potrafili stworzyć właściwych warunków pracy świetnie zapowiadającemu się naukowcowi. Może było to wynikiem dezintegracji środowiska geologicznego, jak sugerował w dyskusji dr S. Czarniecki.

Prowadzone przez prof. K. Maślankiewicza zebranie było piękną uroczystością. Wspomnienia przeplatały się tu z dyskusjami naukowymi z autorem, który mimo 50 lat jakie upłynęły od jego śmierci, dzięki swoim stale aktualnym pracom jest postacią żywą.

Wspomnieć należy, że inicjatorem tego interesującego zebrania był doc. W. Narebski — sekretarz Zespołu Historii Nauk Geologicznych. On też zorganizował okolicznościową wystawkę, na którą złożyły się zbiory Muzeum Ziemi, Katedry Mineralogii Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr S. Czarnieckiego oraz niżej podpisanego.

Zbigniew Wójcik

K R O N I K A Z A G R A N I C Z N A

NRF

Z POBYTU W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE FEDERALNEJ

Wyjazd mój miał na celu uczestniczenie w posiedzeniach, powołanej na XII Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki w Paryżu, Komisji obchodu 400-lecia urodzin Jana Keplera, które odbywały się w dniach 1—2 lipca 1969 r. w Monachium.

Z powodu zbyt późnego otrzymania wízy na wyjazd do NRF przybyłem do Monachium dopiero 2 lipca w godzinach popołudniowych, już po zakończeniu głównych obrad Komisji i wyjeździe większości członków zamiejscowych.

Ponieważ w Monachium przebywali jednak jeszcze niektórzy członkowie Komitetu Organizacyjnego Komisji 41 (Historia Astronomii) Międzynarodowej Unii Astronomicznej, a 2 lipca wieczorem przybył jej wiceprezes prof. O. Gingerich (St. Zjedn.), odbyło się przeto w dniu 3 lipca, pod przewodnictwem prof. O. J. Fleckensteina (Szwajcaria), wspólne posiedzenie przebywających w tym dniu w Monachium członków Komisji Keplerowskiej i Komisji 41.